

Hoe uniek is Baarle? (3)

HERMAN JANSSEN

Vorig jaar vertrokken we samen op een denkbeeldige wereldreis, waarbij we alle enclaves op aarde willen bezoeken. We vlogen naar Azië, waar in Bangladesh slechts één enclave van het voormalige enclavecomplex Cooch Behar resteert. Vervolgens reisden we naar Centraal-Azië, waar we drie enclaves van Tadzjikistan aantreffen. In deze derde aflevering blijven we in Centraal-Azië en bezoeken we vier enclaves van Oezbekistan en eentje van Kirgizië. Deze enclaves ontstonden in 1991 na de ontbinding van de Sovjet-Unie. Binnenlandse grenzen werden toen rijksgrenzen. En tot overmaat van ramp waren die grenzen niet duidelijk vastgesteld. Grote stukken Kirgizische landbouwgrond bijvoorbeeld waren voor tijdelijk gebruik aan Oezbekistan uitgeleend, maar keerden nooit terug.

Sokh

Oezbekistan heeft vier enclaves, allemaal in Kirgizië. Sokh is de grootste enclave ter wereld, zowel qua oppervlakte als het aantal inwoners. De oppervlakte bedraagt 325 km². Het aantal inwoners ligt ergens tussen 48.000 en 70.000. Sinds 1993 vonden geen volkstellingen meer plaats. De cijfers liggen ver uiteen omdat Sokh een zeer grote bevolkingsgroei kent.

De enclave ligt in de lange, smalle vallei van de Sokh-rivier. De afstand van noord naar zuid bedraagt 35 kilometer. Sokh bevindt zich in het midden van de Kirgizische provincie Batken. De enclave wordt doorkruist door de belangrijke autosnelweg die de steden Osh in het oosten en Batken in het

westen van de provincie met elkaar verbindt. De economie is op de landbouw gericht en bestaat vooral uit het verbouwen van rijst en aardappelen. De rijstvelden worden geïrrigeerd met water van de Sokh-rivier. Er is maar weinig industrie. Een conserven- en een schoenfabriek zijn stilgelegd vanwege het ontbreken van een altijd bereikbare corridor naar Oezbekistan. De meerderheid van de jongeren zoekt economische mogelijkheden in Rusland.

Zowel Kirgizië als Oezbekistan eisen het grondgebied voor zich op. Oezbekistan erkent zelfs het omringende grondgebied niet als behorend tot Kirgizië. Sokh is dus een enclave op de-facto basis: ze bestaat als enclave, al wordt ze door de twee betrokken landen niet

Enclaves van Oezbekistan. www.reddit.com

Dorp Cox in de enclave Sokh. <http://zanoza.kg>

als dusdanig erkend. Kirgizisch of Oezbeeks? In feite kunnen drie landen op de enclave aanspraak maken. Sokh is de enige enclave ter wereld waar de bewoners niet dezelfde etnische afkomst hebben als de landen die het gebied voor zich opeisen. 99% van de bevolking spreekt namelijk... Tadzjiks, ook al heeft iedereen een Oezbeeks paspoort! Slechts een zeer kleine minderheid spreekt Kirgizisch (1%) en Oezbeeks wordt er nauwelijks gesproken. De opvoeding en het onderwijs gebeurt in het Tadzjiks, al is dat geen officieel erkende taal in Oezbekistan. De plaatselijke krant ('De Stem van Sokh') verschijnt in het Tadzjiks. De contacten met Tadzjikistan zijn zeer beperkt omwille van de gespannen relaties tussen de twee landen, de strenge visa regelingen en het gebrek aan goede verkeersverbindingen. Tadzjikistan heeft voornamelijk geen claims op de enclave gelegd. De overheid vindt dit zinloos omdat Sokh over de Tadzjiekse bergpassen nauwelijks bereikbaar is. Ook via het spoor is er geen verbinding mogelijk. Tijdens het Sovjetbewind maakte Tadzjikistan lange tijd deel uit van de Oezbeekse Sovjet Socialistische Republiek. Sokh kwam toen onder Oezbeeks bestuur en bleef Oezbeeks toen Tadzjikistan een aparte Sovjetrepubliek werd.

Problemen in Sokh

De relatie met het thuisland Oezbekistan is overwegend neutraal. De enclavebewoners geloven niet in het hen opgedrongen bestuur dat de grens liet afsluiten en landmijnen plaatste. Er is geen vorm van zelfbestuur. Tegenover hun Kirgizische burens stellen enclavebewoners zich vijandig op. Tal van gewelduitbarstingen tonen dit aan.

Sokh is een extreem voorbeeld van een bijna volledig afgesloten gebied. Wat in het algemeen elke enclave aangaat, geldt des te meer voor Sokh: de vaak voorkomende sluiting van grensovergangen maakt het moeilijk voor de bewoners om hun enclavegrens legaal te passeren, wat nodig is om handel te drijven. Meestal leiden

grote hoeveelheden beperkingen en voorschriften tot smokkel. Familiebijeenkomsten, begrafenissen en bruiloften zijn moeilijk bij te wonen, wat de bevolking verder isoleert en vervreemd. Elke dag vormen zich van 's morgens vroeg lange wachtrijen bij het grenskantoor. Oezbeekse grenswachters inspecteren eindeloos de bagage en stoppen pas hiermee na het betalen van steekpenningen. Om de enclave in te rijden, is een Oezbeeks visum nodig. Vreemdelingen krijgen geen toestemming meer om de enclave te betreden sinds de terreurbeweging Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) in de jaren 90 via de Sokh enclave erin slaagde om Oezbekistan te infiltreren.

In 1996 bezegelden Oezbekistan en Kirgizië in een memorandum hun eeuwige vriendschap, maar desondanks bleef de relatie tussen de twee landen een uitdaging op het gebied van handel, waterbeheer, grensafbakening en etnische conflicten, met inbegrip van de enclavekwesaties. In 2010 moesten tijdens etnische conflicten in de Kirgizische stad Osh ook in de enclave Sokh meer dan tweehonderd Kirgizische bewoners vluchten voor het geweld.

Toenemende spanning bij de inwoners van Sogment. www.rferl.org

U nadert niemandsland. Toegang op eigen risico. www.eurasianet.org

Van 5 tot 7 januari 2013 was Sokh het epicentrum van een conflict tussen enclavebewoners, Kirgizische grenswachten en bewoners van naburige Kirgizische dorpen. Als gevolg hiervan werden grensposten en spoorverbindingen door de Oezbeekse overheid gesloten. Kirgistan voorspelde dat het van Sokh een reservaat zou maken door het met een betonnen muur te omringen. Als vanzelf werd ook de toegang tot de verderop gelegen Shakhimardan enclave afgesloten. Oezbekistan reageerde met het afsluiten van de Barak enclave. De regering van Kirgizië liet zieke of zwangere inwoners van de dorpen die Sokh omringen met helikopters naar het ziekenhuis overbrengen. Oezbekistan kon via de autoweg evenmin burgers uit de getroffen enclavedorpen hulp aanbieden, tot beide regeringen overeenkwamen om hulpkonvoien op elkaars

grondgebied toe te laten.

Onderhandelingen over Sokh

Voor Kirgizië is het vervoer door de enclave een complex probleem. Eind 2000 echter leidden onderhandelingen tot het verwijderen van twee checkpoints in the Sokh enclave. Zo ontstond een 'groene transitweg'. In 2004 kondigde Oezbekistan bovendien aan dat het van plan was om alle landmijnen in de buurt van de enclaves Sokh and Shakhimardan op te ruimen. Kirgizië beloofde toen om de grenscontrole met Tadzjikistan te versterken. Er werden 1.300 grenswachten aangeworven voor veertien nieuwe grensposten.

Sinds kort zijn besprekingen gaande over het opheffen van de enclavesituatie door middel van een grenscorrectie. Een Oezbeekse

corridor van 17 km lang en één kilometer breed zou Oezbekistan via de Sokh-rivier en de Oezbeekse enclave Qalacha met Sokh verbinden. Tegen dit plan is echter veel protest gerezen onder de Kirgizische bevolking. De regeringen hebben in het geheim besprekingen hierover gevoerd, nadat Oezbekistan de elektriciteit naar Kirgizië had afgesloten om dat land onder druk te zetten. Dit veroorzaakte grote stroomstoringen, waardoor de Kirgizische regering wel moest onderhandelen.

De corridor zou het westen van de provincie Batken volledig van de rest van Kirgizië loskoppelen, gezien de hoge bergpassen ten zuiden van Sokh en de onmogelijkheid om een alternatieve weg aan te leggen ten noorden ervan. Momenteel bevindt zich daar een rondweg die Batken met de rest van het land verbindt en die de enclave vermijdt. Jammer genoeg ligt de weg op een aantal plaatsen in betwist gebied. Ook is het land dat Oezbekistan in ruil aanbiedt niet geschikt voor de landbouw. Het is met andere woorden van onevenredig lage waarde.

Auto in Sokh door een militair gepantserd voertuig verpletterd. <http://zanoza.kg>

Grensbewaking tussen Oezbekistan en Kirgizië. <https://sputniknews.com>

Qalacha

Qalacha (of Kalacha) is een smalle Oezbeekse enclave in Kirgizië. De enclave bevindt zich langs de Sokh-rivier en is goed geschikt om vee te weiden. Het is in tegenstel-

Enclavegrens in Shakhimardan. www.panoramio.com

ling tot Sokh geen conflictgebied. Qalacha maakt deel uit van een mogelijke corridor naar de grote enclave Sokh. Aan beide uiteinden in de enclave liggen de dorpen Qalacha en Chon-Qora. Er wonen ongeveer duizend Oezbeken op een oppervlakte van twee à drie vierkante kilometer. Het thuisland is slechts 2,3 km verwijderd.

Shakhimardan

Shakhimardan (Shah-i-Mardan of Iordan) is een Oezbeekse enclave in Kirgizië. Beide landen betwisten zowel de status als de landgrenzen, waardoor de oppervlakte van de enclave varieert van 38,2 tot 90 km². De afstand tot het thuisland bedraagt ca. 2,5 km in vogelvlucht of 14,8 km à 19 kilometer langs de weg. In 1993 telde de bevolking 5.100 personen. Nu zijn er wellicht zo'n 6.000 inwoners, waarvan 91% etnisch Oezbeeks en 9% Kirgizisch. Door die etnische band is Shakhimardan zeer hecht met het thuisland verbonden. Oezbekistan zou deze enclave nooit met Kirgizië proberen te ruilen, zoals het ooit met Sokh heeft gedaan. Het loslaten van een enclave

met zo'n grote culturele betekenis zou op menig gebied een verraad van de bewoners betekenen en een bedreiging van de territoriale eenheid van Oezbekistan.

De regio behoorde in de jaren 20 bij Kirgizië. In de jaren 30 ging het als resultaat van de uitwisseling van gebieden tot Oezbekistan behoren. Die verdeling van het land geschiedde op basis van de wensen van regionale besluitvormers. Zij hielden rekening met de culturele banden en de taal. Aangezien de meerderheid van de bewoners in Shakhimardan Oezbeeks sprak en culturele banden had met Oezbekistan, werd die regio aan dat land toegewezen.

Het heilige blauwe meer Kurban-Kul.
<https://www.pinterest.com>

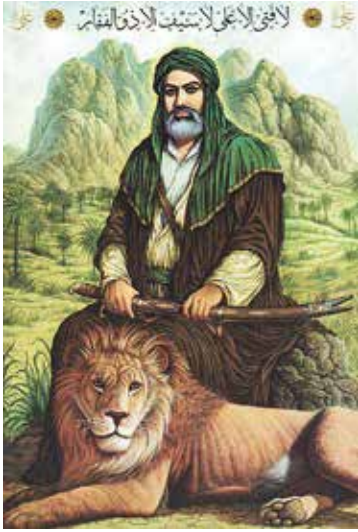
De enclave Shakhimardan bevindt zich op 1.500 meter hoogte en ligt vlakbij het Alay gebergte in een nauwe, vruchtbare vallei.

De rivieren Ak-Su and Kara-Su vloeien er samen en vormen een stroomversnelling: de Shakhimardansai. De economie is gebaseerd op landbouw met irrigatie via de Ak-Su rivier, veehouderij en bergtoerisme. Pelgrims bezoeken het heilige blauwe meer Kurban-Kul en de oude woning van een kluizenaar. Het meer ontstond als gevolg van aardbevingen in 1766. Twee kilometer kabelbaan leidt ernaartoe. In de zomer is het water slechts 5 tot 10 graden Celsius. De bergregio is bijzonder pittoresk en van zeer grote schoonheid. Frisse lucht, stromende rivieren en bergmeren maken van dit gebied een wonderlijke plaats voor recreatie en reizen.

Hamza Hakimzade Niyazi.
<https://www.123rf.com>

De vooraanstaande dichter Hamza Hakimzade Niyazi, grondlegger van de Oezbeekse dramatische kunst, woonde in Shakhimardan en werd er in maart 1929 gestenigd. Op een gegeven moment kreeg het dorp even de naam Hamzaabad: dorp van Hamza. In de jaren 60 kreeg Hamza een eigen mausoleum en museum. Tijdens de honderdste viering van zijn geboorte werd in 1989 een nieuw museum geopend en een monument opgericht.

Hazrat Ali. <http://www.twcenter.net>

De enclavebewoners beschouwen zich als nakomelingen van Hazrat Ali, de vierde kalief en schoonzoon van de profeet Mohammed. Ali zou Shakhimardan bezocht hebben. Eén van zijn zeven mogelijke graven bevindt zich in de enclave. 'Shakhimardan' betekent in het Perzisch 'Heer van het volk', een verwijzing naar Hazrat Ali. Tijdens de godsdienstvervolging in de jaren 20 werden een moskee en een mausoleum door het Sovjetbewind afgebroken. Het waren gebedsplaatsen voor gelovigen. Na het uitroepen van de onafhankelijkheid werden de gebouwen heropgericht.

In tegenstelling tot de enclave Sokh lopen er geen belangrijke wegen door Shakhimardan. De enclave veroorzaakt dus minder ongemakken voor het omliggende Kirgizië. Toch waren er de voorbije jaren met regelmaat spanningsuitbarstingen. In 2004 eisten de Kirgizische wetgevers nog de annexatie van Shakhimardan, sindsdien is de situatie flink verbeterd. Er kwam zelfs een overeenkomst waardoor Oezbeken, Kirgiezen en vreemde-

lingen vrij van visa in de enclave kunnen reizen. Shakhimardan zou een toeristische bestemming zijn, wat betwijfeld kan worden gezien de complexiteit bij het passeren van de grenzen en het gebrek aan toeristische infrastructuur. De toeristisch gerelateerde economie van Shakhimardan lijdt onder de grensincidenten en het geruzie over de enclavegrenzen. Het economisch welzijn van de bewoners is in gevaar.

Khalmion, Kirgizisch dorp rondom Dzjangail. <http://francevasion.org>

Dzhangail

Dzhangail (Jani-Ayil of Jangy-ayyl) is een kleine Oezbeekse enclave ten noordwesten van Shakhimardan. De enclave wordt omsloten door het Kirgizische dorp Khalmion. Dzhangail is lokaal bekend om zijn grote bazaar, perziken en abrikozen. Landbouw blijft een van de belangrijkste activiteiten van de bewoners. Van sommige huizen ligt de living in Oezbekistan en het terras in Kirgizië. De afstand naar het thuisland bedraagt slechts 760 meter en de oppervlakte van de enclave 1,445 km². Er wonen ongeveer duizend mensen en zij leven nog heel traditioneel in hun geïsoleerde wereld. De ouders hebben bijvoorbeeld het laatste woord bij het huwelijk van hun kinderen. De jongste zoon moet in het dorp blijven wonen en zijn vader bouwt een huis voor hem.

Gebouwen nabij Dzjangail.
<http://francevasion.org>

Barak

Barak is de enige Kirgizische enclave en bevindt zich in de provincie Andijan in Oezbekistan. Administratief maakt de enclave deel uit van het Kara-Suu District in de regio Osh. De oppervlakte bedraagt ongeveer 2 km². De enclave ligt op anderhalve kilometer van de grens, vlakbij het Kirgizische dorp Ak-Tash. De inwoners van Barak zijn allen van Kirgizische origine. Ten tijde van het uitroepen van de onafhankelijkheid stonden er 700 huizen in Barak. In maart 2003 bedroeg het inwoneraantal ongeveer 1.500. In februari 2011 was de bevolking meer dan gehalveerd en telde het dorp nog 728 inwoners. Op 4 juni 2014 woonden er nog maar 30 van de oorspronkelijk 153 families. Katoen- en veeteelt zijn de belangrijkste bronnen van inkomsten. Barak heeft een dorpschool, een cultureel centrum en een winkeltje. Er is geen bank, geen postkantoor, geen overheidsgebouw of een andere vorm van werkgelegenheid. Barak is een klein dorp. Er is maar één telefoon en één grensovergang!

In de praktijk is Barak een enclave, maar formeel gezien niet. De formele grens is die van vóór de onafhankelijkheid, in 1991. Maar een groot deel van die grens wordt fel betwist. Google maps toont ons de formele grens. Barak is dan in

Naast vier Oezbeekse enclaves is er ook één Kirgizische. <https://warontherocks.com>

het oosten met Kirgizië verbonden en formeel is er dus geen enclave. Maar in 2001 bevestigde het *British Foreign and Commonwealth Office* het *de facto* bestaan ervan. De enclave werd datzelfde jaar ook vermeld in het Kirgizisch-Oezbeekse grensscheiding memorandum.

In 1999 veranderde de situatie toen moslimextremisten vanuit het grensgebied de Oezbeekse hoofdstad Tashkent aanvielen en zestien Oezbeken vermoordden. Dat land stuurde troepen en grenswachters om de extremisten op Kirgizisch grondgebied te bedwingen. Kirgizische autoriteiten veroordeelden de schending van hun soevereiniteit,

maar Oezbekistan verhoogde nog het aantal aanvallen en bleef Kirgizisch grondgebied schenden. In augustus 1999 werd het gebied rondom Barak door Oezbekistan bezet. De facto ontstond op dat moment de enclave Barak. Oezbeekse troepen blokkeerden de weg naar Ak-Tash.

Begin oktober 1999 plaatste het Oezbeekse leger landmijnen. Bruggen werden vernield en er kwamen wachttorens, dode zones en een twee meter hoge prikkeldraadversperring met een gracht en een wal langs de grens met Kirgizië. De strategie van het unilateraal veiligstellen van de grens sloot

Oezbeekse kraan graaft een gracht langs de grens (juli 2010). www.eurasianet.org

Duizenden Oezbeekse vrouwen en kinderen vluchten na Kirgizisch geweld naar hun thuisland.

<http://news.fergananews.com>

verdere samenwerking uit. Sterker nog, veel van de eenzijdig opgerichte vestingwerken werden ver op Kirgizisch grondgebied gebouwd. Oezbeekse troepen verschansten zich in dat land en weigerden te vertrekken. Tienduizenden hectares landbouwgrond werden ingepalmd.

Het effect hiervan was goed merkbaar voor de enclavebewoners. Zij voelen zich als schipbreukelingen op een eiland. Alleen inwoners van Barak worden door Oezbeekse grenswachters nog in de enclave toegelaten. Hun pas wordt gecontroleerd en hun naam gecheckt op een inwonerslijst. Familieleden mogen de grens niet passeren, zelfs niet voor een bruiloft of een begravenis. De kleine gezondheidskliniek kan geen ernstige gevallen meer opnemen bij gebrek aan materiaal. En wanneer de grens gesloten is, kunnen de patiënten niet meer voor verzorging naar hun thuisland vervoerd worden. Telkens wanneer er een aanslag is in Oezbekistan of een grote betoging in Kirgizië,

Noodhulp aan de enclave Barak (januari 2013). <http://www.rferl.org>

sluiten grenswachters dagenlang de grens. Barak is dan volledig van de buitenwereld geïsoleerd. Een andere kwestie waarmee de enclavebewoners worden geconfronteerd, is het vervoer van goederen naar hun dorp. Onder normale omstandigheden verbindt een busdienst het dorp met Kara-Suu in Kirgizië. Daar kopen de bewoners van Barak het grootste deel van de goederen en producten die ze nodig hebben. Het is echter moeilijk om grotere hoeveelheden de grens te laten passeren. Om eindeloos durende controles te vermijden, worden grenswachters omgekocht. Het leven in de enclave is hoogst ongemakkelijk. Problemen bij de grensovergangen bemoeilijken de verkoop van vee en katoen. Er was zelfs een incident waarbij truckchauffeurs gegijzeld werden die humanitaire hulpgoederen kwamen leveren.

In februari 2001 werd door de presidenten een onevenwichtig memorandum ondertekend waarbij Oezbekistan een corridor zou krijgen naar de Sokh enclave. In ruil zou er voor Kirgizië een corridor komen naar de Barak enclave. De nota veroorzaakte grote politieke beroering in Kirgizië en werd nooit door het parlement goedgekeurd.

In februari 2003 betoogden de inwoners van Barak in Osh voor een oplossing van hun grensproblemen. Binnen de week was de toegangsweg naar Kirgizië opnieuw open. Een maand later werd een protocol tussen beide landen getekend. Op papier werd de bewegingsvrijheid vergroot, maar in de praktijk veranderde niets.

In 2010 waren er in het zuiden van Kirgizië conflicten tus-

Vluchtelingen uit Barak worden tijdelijk in Ak-Tash opgevangen (2011).

<http://www.rferl.org>

sen Kirgiezen en Oezbeken. De inwoners van Barak zaten in een netelige positie. Oezbeken uit hun buurgemeenten hadden familieleden in het conflictgebied. Voor alle veiligheid werden in augustus 25 families uit de enclave naar hun thuisland gerepatriëerd. Later volgden er meer. Kirgizische autoriteiten zien Barak als een zinkend schip. Ze zijn bereid om de enclave als pasmunt te gebruiken in de onderhandelingen met Oezbekistan. Er is voor de inwoners van Barak geen toekomst meer in hun enclave.

De enclavebewoners vragen hun regering sinds 2011 om elders in het land grond ter beschikking te stellen. Begin juni 2014 was de weg naar Kirgizië bijna een jaar gesloten. In Barak was een tekort aan voedsel, kolen, lucifers en kaarsen. Geen wonder dat het voor de enclavebewoners stilaan teveel werd. De Oezbeekse blokkade dwingt hen om het dorp te verlaten. In augustus 2014 heeft de regering van Kirgizië drie miljoen dollar opzij gezet om een aantal inwoners van Barak in het dorp Sary-Kolot te vestigen. Het geld werd deels besteed aan infrastructuurwerken. Elke familie ontving bijna 2.700 euro voor hervestiging.

In augustus 2016 verhuisden nog eens 140 inwoners van de enclave naar hun thuisland. Zij konden terecht in het nieuw opgerichte dorp Besh-Uy, samen met inwoners van Chaichi wiens huizen in 2015

Grensversperring tussen Oezbekistan en Kirgizië. <https://rus.ozodlik.org>

door aardbevingen vernield waren. Besh-Uy is volledig voorzien van elektriciteit. Het wegennet is voor 95% klaar. Sociale voorzieningen worden er in 2017 gebouwd. Intussen is Barak bijna onbewoond. Gevreesd wordt dat Kirgizië zijn enige enclave niet zal kunnen behouden wanneer alle inwoners vertrokken zijn.

Hoe moet het verder?

Het vaststellen van de rijksgrenzen tussen de Centraal-Aziatische landen kan nog jaren aanslepen. De regeringen proberen onder de meest gunstige voorwaarden aan de onderhandelingstafel aan te schuiven. Grenzen in Centraal-Azië zijn meermaals hertekend. Daarom is het nodig om eerst overeen te komen op welke basis die onderhandelingen gevoerd worden. Er is ook nood aan een systematische, transparante en professionele onderhandelingswijze. Aan een regelmatige dialoog tussen deskundigen en politici van beide kanten. Aan politieke wil op het hoogste niveau en inbreng van het lokale niveau. Grens gerelateerde onderhandelingen mogen niet gebaseerd zijn op de ultimatum. Veeleer moeten zij een open en constructief karakter hebben ter voorkoming van provocaties en conflicten in de grensgebieden. Momenteel bestaat zo'n werkwijze niet.

Voor de enclaves en het welzijn van hun bewoners kunnen een aantal prioriteiten gesteld worden, zoals

Grens met Oezbekistan.
<http://dontstopping.net>

het gemak om in en uit de enclaves te reizen, de economische ontwikkeling, een juridische oplossing voor de enclavekwessie en de algemene bilaterale betrekkingen tussen de betrokken staten. Het welzijn van de inwoners moet centraal gesteld worden. Eeuwenlang werd in de Fergana Vallei handel gevoerd zonder grensbepalingen. Die werden pas ingevoerd na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Is een soort van vrijhandelszone voor deze landen een mogelijke oplossing? In dat geval moeten de Centraal-Aziatische landen hun culturele en historische banden beklemtonen. Hun overeenkomsten in plaats van hun verschillen. Dat is een proces van lange adem. Het voortbestaan van de Centraal-Aziatische enclaves is helemaal niet verzekerd. Corridors kunnen op meerdere plaatsen de enclave-situatie opheffen, al lijkt die optie moeilijk haalbaar. Enclaves kunnen eventueel ook uitgewisseld worden. Een vreedzaam samenleven in en nabij de enclaves lijkt echter ver weg. Daarvoor is er te weinig onderling vertrouwen. En gezien de aanwezige spanningen, moeilijke of verboden grenspassages, hekken, grachten, wallen en landmijnen zijn deze acht enclaves absoluut niet geschikt als toeristische bestemming!

Toerisme in Baarle

Dat het ook anders kan, wordt dagelijks door België en Nederland getoond. Het contrast met de Centraal-Aziatische enclaves is immens. De enclaves van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau zijn een fel

gesmaakte toeristische trekpleister. Lees maar eens hoe Diego González, een enclaveliefhebber, op 7 oktober 2016 als buitenlander onze enclaves en de Enclavefietsroute heeft ervaren:

Baarle, el pueblo de mil fronteras.
 foto José Antonio Rodríguez

“I went to Baarle Nassau/Hertog two weeks ago. I was in a business trip to Brussels and I took a free day to make a visit to the enclave capital of the world. After having dinner directly over the border I spent the night in a Bed&Breakfast, which I recommend strongly if any of you are going to stay in the town. It's 400 m away from De Biergrens in Baarle-Nassau. Next day I rented a bicycle in my hotel and went to an early morning ride on the Enclaveroute, a cycling route (perfectly indicated with small road signs) around the enclaves and the border. You can check the map and read about it, if you happen to be Dutch or Flemish. I didn't ride all the length of the route, but it's not necessary to live the “border experience”. I crossed the border more than fifty times, saw a lot of divided buildings and border curiosities and, in general, had a wonderful day. Even without the multiple border crossings the ride would be nice and relaxing, but add an almost infinite border possibilities is more than wonderful. The highlights of the ride included:

- A recreation of the electric fence that the German army built along the border during WWI
- The aforementioned De Biergrens

- (where you can purchase the only binational beer of the world)
  - The also divided Baarle cultural center (which was closed when I visited the town)
  - A bunch of divided streets in which each sidewalk belongs to different countries. Also divided neighborhoods with door-to-door houses belonging to different countries.
  - A shop with the border located directly on the door and another one with the border marked on the floor (currently the place is empty but it is visible from outside)
  - The only house in Baarle with addresses in the two countries as the border crosses directly on the front door
  - A lot of divided buildings, offices, shops, houses, etc.
  - Borders on the bike lane. A lot of them. Most border crossings on the bike lane are not indicated on the floor and the only way to know in which country you are in a particular moment is to spot an enclaveroute sign with the flag of the country where it lies.
  - And also the tourism office, with a lot of info but also merchandising and memorabilia of the town. I basically entered there and said ‘give me one of each thing you have, please’. Stickers, beer glasses, keychains, etc.
- On a short definition, Baarle is like Mecca for who enjoys borders. I've been there three times, but this was the first time I was there for more than a few hours and during this day I was the happiest man on Earth...”

Bronnen:

- www.staff.ncl.ac.uk
- www.rferl.org
- <http://rus.azattyk.org>
- <http://www.zonakz.net>
- <http://www.eng.24.kg>
- <http://eeas.europa.eu>
- www.eurasianet.org
- <http://geosite.jankrogh.com>
- <https://groups.yahoo.com/group/borderpoint>